

УДК: 338.48-44:355.48(477:470)"2014/..."366"

Науменко Наталія,

к.е.н., доцент,

доцент кафедри міжнародних економічних відносин

та управління проектами

Волинський національний університет імені Лесі Українки,

м. Луцьк, Україна

naumenko.ns@gmail.com

«РЕАНІМАЦІЯ» ТУРИСТИЧНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ПЕРШОГО РОКУ ВІЙНИ

Перший рік російсько-української війни найболючіше вдарив по сфері послуг. Для більшої частини населення України подорожі стали практично недоступні, адже значна частка території знаходиться під окупацією. Населення із окупованих територій часто примусово змушене емігрувати або в Росію, або крізь неї в напрямку інших, більш безпечних для проживання країн, втративши при цьому увесь свій матеріальний добробут і заощадження.

Ті ж українці, що мешкають на територіях, де не відбуваються активні бойові дії, часто не в змозі дозволити собі найпростіший і найкоротший відпочинок навіть на території власної країни, не кажучи про закордонні подорожі.

Український туристичний сектор перебуває у глибокій кризі. Свідченням тому є фінансові показники дохідності галузі за 2022 рік.

Українські туристичні підприємства продовжують працювати та сплачувати податки до бюджету. Найбільше коштів надійшло від готелів: частка їхніх надходжень до держбюджету становила 63 % (569,828 млн грн).

Так, за перші шість місяців 2023 року туристична галузь України поповнила бюджет держави на 897,848 млн грн. Це більше, ніж торік за цей період – у 2022 році за перше півріччя надійшло

809,435 млн грн. Втім, у довоєнному 2021 році показники були удвічі вищі – в казну було перераховано 1 млрд 88 млн 945 тис. грн.

За перше півріччя 2023 року кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, зменшилась на 23 % у порівнянні з тим самим періодом у 2022 році. Якщо порівнювати із 2021 роком, то загальне скорочення становило 36% – юридичних осіб стало менше на 45%, підприємницьку діяльність у туризмі згорнули 32 % фізичних осіб [1].

Найбільшу частку надходжень до держбюджету – 63 % – сплатили готелі (569,828 млн грн). У 2022 році надходження були у 460,498 млн грн. За той самий період у 2021 році – 665,420 млн грн.

Водночас зменшилася частка сплаченого податку від діяльності туристичних баз та дитячих таборів відпочинку. Від цих засобів розміщення надійшло 60,428 млн грн податку проти 73,012 млн грн за перше півріччя минулого року. У 2021 році вони сплатили 178,921 млн грн.

Проте збільшилися надходження від податків від діяльності кемпінгів та стоянок для житлових автофургонів майже удвічі, становивши 1,492 млн грн у 2023 році проти 731 тисяч грн у 2022. Однак в порівнянні з 2021 роком податки від діяльності цих засобів розміщення знизилися [2].

Заробіток туристичного сектору України у 2023 році мав наступний вигляд

Туристичний збір сплачують гості готелів, баз відпочинку та багатоквартирних будинків відповідно до кількості днів проживання. Ця сума перераховується від об'єктів розміщення до обласного бюджету.

У 2023 році максимальна сума становила 30 грн для українських туристів та 300 грн для іноземних туристів [3].

До п'ятірки регіонів-лідерів зі сплати туристичного збору увійшли Київ та чотири області.

Найбільше коштів отримали наступні регіони:

- 20,3 млн грн – Львівська область, яка за аналогічний період 2022 року отримала на сто тисяч гривень менше (19,974 млн грн).

- 14,1 млн грн – Київ. Ця сума майже на третину менша, ніж у першому півріччі минулого року (20,5 млн грн).

- 9,5 млн грн – Закарпатська область. Цьогорічний прибуток з західної області склав трохи більше, ніж за аналогічний період минулого року (8 728 тис. грн).

- 8,7 млн грн – в Івано-Франківській області туристичний збір був меншим, ніж торік: 8 млн 755 тис. грн у 2023 році порівняно з 9 млн 470 тис грн у 2022 році.

- 5,3 млн грн – у Дніпропетровській області бюджет громади отримав понад 5 млн гривень. Це на третину більше, ніж у першому півріччі минулого року (близько 4 млн грн).

Також у всіх трьох областях Західної України відбулося значне зростання туристичного збору:

- Чернівецька область – 1,4 млн. грн цього року порівняно з 733 тис грн минулого року;

- Рівненська область – 1,1 млн грн порівняно з 657 тис грн;

- Волинська область – 1,2 млн грн порівняно з 821 тис грн.

За статистичними даними, представленими Державним агентством розвитку туризму, у 15 регіонах України зафіксовано значне зниження цін на розміщення в готелях.

Найбільше зниження, що було очікувано через війну в Україні, було зафіксовано в таких регіонах країни:

- 100% - в Луганській області;

- 98% - в Херсонській області;

- 91% - в Донецькій області;

- 72% - в Миколаївській області [3].

Значне зниження також зафіксовано у Запорізькій (40%), Черкаській (35%), Одеській (33%), Київській (29%), Харківській (23,5%), Київській (20,3%), Тернопільській (20%), Кіровоградській (18,5%), Чернігівській (11,5%), Хмельницькій (6%) та Івано-Франківській областях (3%) [4].

У 2022 році сума туристичного збору знизилась на 24%, до 178,9 млн грн, порівняно із попереднім роком. Лідером по сумі туристичного збору тоді знову стала Львівщина – 41,4 млн грн,

продемонструвавши приріст у 79% в порівнянні з 2021 роком. Столиця поповнила свій бюджет на 31,5 млн грн, що, порівняно з 2021 роком, менше більш ніж удвічі.

З початку великої війни понад 45% опитаних українців подорожували країною з туристичною метою. За останні півтора року 26% опитаних мандрували регіонами країни один-два рази, 12% – три-п'ять разів.

Понад половина опитаних (54%) надають перевагу міському туризму та пішим прогулянкам. Екскурсії до історичних пам'яток та музеїв обирають 28% українців. 23% присвячують свій час відпочинку на пляжі. Подієвий туризм користується популярністю також у 23% респондентів. Трохи менше – 22% – люблять подорожувати країною заради вивчення гастрономічних спеціальтетів у регіонах [3].

Через війну у сфері туризму спостерігаються наступні тенденції:

1. Війна змусила багатьох українців забути про туризм і зосередитися на виживанні та забезпеченні своєї родини. Більшість українців не мають фізичної та матеріальної змоги поки що подорожувати за кордон. Зрозуміло, що коли людина живе в режимі війни, вона має інші пріоритети, аніж відпочинок та подорожі.

2. З іншого боку, обмеження туризму в інші країни призвело до збільшення кількості внутрішнього туризму в Україні. Багато українців обирають подорожі по країні, оскільки вони менш витратні та дають можливість подорожувати родиною. Це має позитивний ефект на економіку країни, оскільки туризм є важливою галуззю, що приносить дохід.

3. Багато українців виїхали за кордон, як біженці. Тому складно назвати такий шлях туризмом. Але, звичайно, є родини, які живуть на декілька країн. Знайомство з новими культурами, людьми, відвідування туристичних пам'яток — все це стало невід'ємною частиною вимушених подорожей.

4. В'їзний туризм серед іноземців. Так, так, є багато охочих іноземців приїхати в Україну, до якої прикуті очі всього світу.

Особливою популярністю користуються прифронтові міста, де навіть можна зустріти екскурсійні тури для іноземців.

Туризм в Україні в залежності від сезону поділяється на зимовий та літній.

В перші тижні війни туроператори робили перенесення турів. На початку війни туркомпанії також допомагали повернутись до України туристам, що були закордоном.

Оживати сфера туризму почала у травні й на початку літа 2022 року.

Багато компаній почали організовувати евакуаційні рейси до Польщі, Болгарії, Румунії, Хорватії та інших країн вже на початку липня.

Під час літнього сезону популярним залишався відпочинок на морі, найчастіше туристи обирали Єгипет, Туреччину, Іспанію та Грецію. Хорватія у порівнянні з минулими роками, вона стала набагато дорожчою. Ціни на готелі зросли на 20%

Туристичні компанії почали організовувати автобусні тури до Європи або ж тури до теплих країв з перельотами із сусідніх країн. Туристи здебільшого обирали ті напрямки, куди були чартери авіакомпаній. У 2022 році був дуже великий запит на відпочинок без російських туристів. Зберігається такий запит і у 2023 році.

Водночас у багатьох готелів, які не закрились, справи зараз набагато кращі, ніж до війни. До України приїжджають багато міжнародних журналістів, експертів та активістів, які переважно користуються готелями. Зростання попиту на готельний відпочинок також спостерігалось на початку війни у Закарпатті та загалом у Західній Україні.

Що стосується віддалених напрямків, то тур в Занзібар із квитками з Європи став на 30-40% дорожчий, аніж до війни. Вартість подорожі в Домінікану сягає 100 тис грн, що дорівнює відпочинку трьох туристів в Єгипті.

Клієнти туроператорів стали у 2022-2023 роках жінки та діти, але послугами теж користуються чоловіки, що мають право виїжджати або не підпадають під призов за віком. Частка

подорожуючої молоді суттєво скоротилася, їх місце зайняли подорожуючі пенсіонери із онуками.

Відпочинок у Єгипті починається із 17 тис грн за умови вильоту із Молдови. Вильоти із Польщі збільшують вартість туру. В літній сезон ціни зростають майже у двічі, особливо до Туреччини [5].

Так у 2023 році ціна, в залежності від місця вильоту коливалася: від 9817 грн з Молдови, від 13 780 грн з Польщі та від 10748 грн з Румунії.

Ціни на тури майже не змінились в порівнянні з минулим роком. У деяких країнах спостерігається зростання туристичного руху після зняття пандемічних обмежень, що викликало явище «подорожей з помсти». Таке явище свідчить про прагнення людей використовувати всі можливості для коротких, але частих поїздок [6].

Також мають великий попит автобусні тури через дешеву ціну. Статистика минулого року показує, що пропозицій стає ще більше. У 2023 році автобусом можна буде поїхати до Туреччини – від 13 730 грн, Болгарії – від 6 840 грн, Чорногорії – від 11 133 грн, Греції – від 12 994 грн.

Паралельно із падінням зовнішнього туризму посилилася зацікавленість внутрішнім туризмом. Туроператори активізувались й почали частіше пропонувати відпочинок в Україні, а бази та готелі почали співпрацювати з агентами.

Найпопулярнішими напрямками були та залишаються Карпати, зокрема, Буковель. Обираючи відпочинок у горах, люди зазвичай їдуть туди, куди можна дістатись поїздом – Закарпаття, Славське, Трускавець. З Буковелем прямого залізничного сполучення немає, до того ж ціни на відпочинок там вищі, тому Буковель обирають рідше.

Альтернативою гірському відпочинку є «швидкий туризм» чи «туризм поруч» – локальні бази відпочинку, звідки за 1-2 години можна повернутися додому. Наприклад, «Надслучанська Швейцарія» на Рівненщині чи відпочинок на водоймах Волині.

Туризм – це ще 48 галузей господарства, які розвиваються, якщо галузь не перебуває в стані стагнації. Це готелі, ресторани, транспорт, театри, магазини, сувеніри, шопінг – все це складові туризму. Туристи зазвичай витрачають великі кошти – а ці кошти потім потрапляють в економіку того чи іншого регіону [5].

Під час війни туризм ще слід розглядати, як реабілітацію. Це величезна потреба, з якою зіткнулася країна, а після перемоги з цим буде ще більше проблем, адже повернеться багато поранених воїнів. Отже, слід розширювати програми реабілітації поранених, для їх подальшої психологічної і фізіологічної реабілітації.

Список використаних джерел:

1. Маджумдар О. Найнижчі надходження. Скільки коштів приніс український туризм у 2023 році. (2.05.2023). *РБК-Україна*. URL: <https://www.rbc.ua/rus/travel/naynizhchi-nadhodzhennya-skilki-koshtiv-prinis-1683039622.html> (дата звернення 24.10.2023 р.).
2. Як відновлюється туризм у 2023 році. (20.08.2023). *Новини. Дебет-Кредит*. URL: <https://news.dtkr.ua/society/community/85439-iak-vidnovliujetsia-ukrayinskii-turizm-u-2023-roci> (дата звернення 24.10.2023 р.).
3. Шаріпов О. Турзбір з початку року зріс майже на чверть. Найбільше зростання показала Львівщина і Київ. (21.09.2023). *Forbes Ukraine*. URL: <https://forbes.ua/news/turzbir-z-pochatku-roku-zris-mayzhe-na-chvert-naybilshe-zrostannya-pokazala-lvivshchina-i-kii-v-21092023-16164> (дата звернення 24.10.2023 р.).
4. Подорожі 2023: які регіони України найбільше заробили на туризмі цього року? (23.09.2023). *Visit.Ukraine*. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/2630/podorozi-2023-yaki-regioni-ukraini-naibilse-zarobili-na-turizmi-cyogo-roku> (дата звернення 24.10.2023 р.).
5. Дмитрук О. «Відпочинок – це необхідність. Як змінилась сфера туризму за рік війни. (3.03.2023). *Ліга.Life*. URL: <https://life.liga.net/poyasnennya/article/otdyh-stal-reabilitatsiey-kak-izmenilas-sfera-turizma-za-god-voynu> (дата звернення 24.10.2023 р.).
6. Ведмедко М. Туризм під час війни: чи їдуть українці на відпочинок та чого чекати влітку (17.05.2023). *POLIS.UA*. URL: <https://polis.ua/uk/articles/Turyzm-pid-chas-viynu-chy-yidut-ukrayintsi-na-vidpochynok-ta-choho-chekaty-vlitku> (дата звернення 24.10.2023 р.).
7. Павліха Н. В., Цимбалюк І. О., Савчук А. Ю. Сталий розвиток туризму та рекреації: сучасні виклики й перспективи для України: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 208 с. ISBN 978-966-940-426-8
Безпека сталого розвитку регіонів та територіальних громад України на засадах інклюзивного зростання: монографія / Наталія Володимирівна Павліха, Ірина Олександрівна Цимбалюк, Наталія Леонідівна Хомюк, Максим Володимирович Войчук, Анастасія Юріївна Савчук, Владислав Вікторович Коломечюк, Сергій Миколайович Цимбалюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2022. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 7,40 Мб.